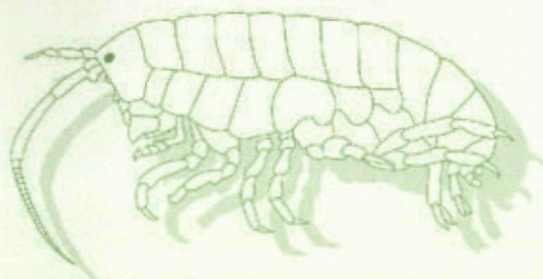

ISSN 0773-3542

De Strandvlo

Verantwoordelijke uitgever: Francis kerckhof, Muscartstraat 14, 8400 Oostende

VLIZ vzw
Wandelaarkaai 7

B-8400 Oostende
België

1

Tijdschrift
van **De Strandwerkgroep België**

Jaargang 35
2015

Periodiek van **De Strandwerkgroep, vereniging voor mariene biologie**

Voorzitter

Jean-Paul Vanderperren
e-mail : vdpjp@yucom.be

Hoogstraat 137, 1980 Zemst

☎ 015/34.07.81 (thuis)
0472/94.14.48 (gsm)

Secretaris

Tom Ameye
e-mail : tom.ameye@skynet.be

Spaanse Lindebaan 175, 1850
Grimbergen

☎ 0475/69.06.27
(gsm)

Penningmeester & ledenadministratie

Floris Verhaeghe
e-mail : plattekaas@hotmail.com

Torhoutstraat 124, 8610 Kortemark

☎ 0479/89.01.09

Redactieraad - De Strandvlo

Ingrid Jonckheere

St.-Idesbaldusstraat 20 bus 402, 8670
Koksijde

☎ 058/52.19.46 (thuis)
050/81.37.68 (ouders)
0475/25.52.82 (gsm)

e-mail : ingrid.jonckheere@west-vlaanderen.be

Guido Rappé

Kapelstraat 3, 9910 Ursel

☎ 09/374.39.68
0475/918193

e-mail : guido.rappe@gmail.com

Public Relations

Bram Conings
e-mail : bramconings@gmail.com

Weststraat 51, 8434 Lombardsijde

☎ 0473 83 48 83

Bestuurslid

Francis Kerckhof
e-mail : francis.kerckhof@mumm.ac.be

Muscarstraat 14, 8400 Oostende

☎ 0473/95.30.59

Website: www.strandwerkgroep.be - **Vragen ?** info@strandwerkgroep.be

Strandvondsten: waarnemingen@strandwerkgroep.be

Webcontact: Vlaams Instituut voor de Zee (VLIZ)

Abonnementsprijs 2015

- Belgische leden: **12 Euro**. Te storten op **rek. 000-1493424-12**, op naam van "De Strandwerkgroep" p/a Floris Verhaeghe (zie hoger).
- Buitenlandse leden: **13 Euro**. Te storten op Bank van De Post, **BIC BPOTBEB1**, **IBAN BE19000149342412** op naam van "De Strandwerkgroep" p/a Floris Verhaeghe (zie hoger).

❖ Foto cover: Zeebrugge (foto: Hans De Blauwe)

INHOUD

Jaargang 35 nr. 4

Inhoud, Bestuursmededelingen, Jaarvergadering SWG 2016, Meerdaagse SWG 2016, Gedragscode leden op excursies, Excursiekalender SWG 2016, Excursieprogramma Slak-In-Du 2016, Excursiekalender Nederlandse SWG 2016		109
Ingrid Jonckheere	Levende Stralende paardenmossel <i>Gibbomodiola adriatica</i> (Lamarck, 1819) aangespoeld op 23 november 2015 op het strand Halve maan te Oostende, een nieuwe soort voor België	118
Guido Rappé	Naar aanleiding van de eerste Stralende paardenmossel	123
Yves Müller	Quelques observations de <i>Flabelligera affinis</i> M. Sars, 1829 (Annelida : Polychaeta) dans un bassin du port de Dunkerque	124
Tom Ameye	Uitstap van de Strandwerkgroep naar de pontons van de jachthaven van Zeebrugge (7 juni 2015)	132
Francis Kerckhof	Tweede vondst van een Kleine achtarm <i>Eledone cirrhosa</i> (Lamack, 1798) voor de Belgische Kust	139
René Billiau	Strandvondsten op het strand van De Panne na de zomerstorm van 25 juli 2015	141
Inhoud jaargang 35, Laagwatertabel		143

WOORD VOORAF

Niet minder dan 26 activiteiten worden in dit nummer van de Strandvlo aangekondigd. We hoeven ons dit jaar dus zeker niet te vervelen. Dat deelnemen aan excursies, regelmatig een strand- of duinwandeling maken of een duik in het water soms verrassende waarnemingen oplevert zal een trouwe lezer van dit tijdschrift niet meer verbazen. Hoe meer je zoekt, hoe meer je vindt. Zo werd recent een levende stralende paardenmossel gevonden op het strand van de Halve maan te Oostende, een kleine achtarm *Eledone cirrhosa* spoelde aan op het strand van De Panne en in de haven van Duinkerke deed Yves Müller prachtige waarnemingen van een polycheet *Flabelligera affinis*.

Een verslag van de excursie van de Strandwerkgroep in de jachthaven van Zeebrugge in 2015 en van strandvondsten op het strand van De Panne zal jullie hopelijk aanzetten om deel te nemen aan één of meerdere van die komende excursies en wie weet bezorgt dit jullie naast enkele interessante vondsten ook de inspiratie voor het schrijven van een artikel.

Het bestuur wenst jullie een gezond 2016 en heel veel mooie vondsten.

Bestuursmededelingen

Verkiezing bestuursleden

De Strandwerkgroep is op zoek naar enthousiaste mensen die actief willen bijdragen aan de werking van onze vereniging. Volgens de statuten zijn er ieder jaar drie bestuursleden uittreidend en herverkiesbaar, maar ook nieuwe leden kunnen zich uiteraard kandidaat stellen. Nieuwe kandidaten voor een bestuursfunctie dienen voor 31 januari 2016 hun kandidatuur schriftelijk aan de voorzitter over te maken. Ze dienen tevens op de jaarvergadering aanwezig te zijn om in aanmerking te komen voor verkiezing. De verkiezing van het nieuwe bestuur gebeurt op de jaarvergadering.

(JPVDP)

Lidgeld - NB onderaan op naametiket van De Strandvlo

Staat er op het naametiket NB dan wil dit zeggen dat het lidgeld nog niet betaald is. Wanneer na uitgave van het tweede nummer van een jaargang het lidgeld nog steeds niet betaald is dan sturen we geen tijdschrift meer op.

Het lidgeld bedraagt voor de **Belgische leden 12 Euro**; voor de **Nederlandse leden** bedraagt het lidgeld **13 Euro**.

Het lidgeld kan betaald worden op de Bank van De Post, **BIC** BPOTBEB1, **IBAN** BE19000149342412. Voor de nieuwe leden, hartelijk welkom.

(1)

Lidgeld

Dit is alweer het laatste nummer van De Strandvlo voor jaargang 35. We zijn er in geslaagd om met zijn allen vier interessante nummers samen te stellen. Hopelijk wil je graag in 2016 lid blijven van onze vereniging. Het lidgeld bedraagt voor de **Belgische leden 12 Euro**; voor de **Nederlandse leden** bedraagt het lidgeld **13 Euro**.

Het lidgeld kan betaald worden op de Bank van De Post, **BIC** BPOTBEB1, **IBAN** BE19000149342412. Voor de nieuwe leden, hartelijk welkom.

Oproep deelname aan de Zwerfvuilactie op 19 maart 2016 te Koksijde

Zwerfvuil hoort niet thuis in de bermen, de duinen of op het strand. De afvalintercommunale IVVO en de dienst Milieu en Duurzame ontwikkeling van Koksijde nodigen Koksijdse verenigingen uit om op zaterdag 19 maart samen voor een zwerfvuilvrij Koksijde te gaan. Ook de Strandwerkgroep krijgt net als vorig jaar de kans

om hieraan mee te werken. De bedoeling is dat we met **minstens tien leden** een traject op het strand van ongeveer 10 km zwerfvuilverrij maken. We krijgen daarvoor het nodige opruimmateriaal ter beschikking, zoals restafvalzakken, pmd-zakken en handschoenen. In ruil voor het zwerfvuilverrij maken ontvangt de vereniging van de IVVO een subsidi. Vorig jaar was dit een bedrag van 250 Euro.

Om 17 uur is er voor alle deelnemers een mooi en aangenaam slotmoment.

Afspraakplaats en -uur zullen van zodra bekend op de website van de Strandwerkgroep geplaatst worden.

Hieronder twee foto's van onze deelname aan deze actie in 2015.

(IJ)

Oproep deelname 1000-soorten dag op 21 mei te Koksijde

Op zaterdag 21 mei 2016 organiseert de dienst Milieu en Duurzame ontwikkeling van Koksijde een '1000-soorten-dag'. Het opzet is 'gewoon' 1000 soorten spotten op één dag in Koksijde. De voorbije jaren organiseerden ze dit kleinschalig telkens in één natuurgebied maar dit jaar willen ze nu wel eens echt in de buurt komen van de 1000 soorten. De Strandwerkgroep werd gevraagd om hieraan mee te werken. Als tegenprestatie worden we vermeld als één van de meewerkende trekkers in alle publiciteit voor deze actie.

Afspraakplaats en -uur zullen van zodra bekend op de website van de Strandwerkgroep geplaatst worden.

(IJ)

Jaarvergadering Strandwerkgroep op zaterdag 20 februari 2016

Programma

Plaats: De jaarvergadering vindt plaats in Bezoekerscentrum De Nachtegaal
Olmendreef 2 8660 De Panne

10 uur: Ontvangst met koffie

10 uur 30: Voordracht door Hans Pirlet

Hans studeerde mariene geologie aan de Universteit Gent en deed er eveneens een doctoraatsonderzoek over koud-water koraal heuvels in de Atlantische Oceaan. Sinds 2010 werkt hij op de afdeling Beleidsinformatie van het Vlaams Instituut voor de Zee (VLIZ) waar hij instaat voor de uitwerking van het Compendium voor Kust en Zee.

Onderwerp: Spreekbeurt over zand

- Duiding van een aantal geologische termen
- De samenstelling en de eigenschappen van het zand in het Belgische deel van de Noordzee
- De oorsprong en processen die geleid hebben tot het zandpakket in het BNZ
- De invloed van zand op het landschap
- De economische betekenis van zand

12 uur 30: Broodjeslunch (bestelling en betaling kan tot 10 uur 30 ter plaatse worden geregeld)

13 uur 30: Administratief gedeelte.

14 uur : Voordracht door Frank Perk

Frank zijn belangstelling gaat sinds 1980 primair uit naar de zeevieren van Nederland, met name de veranderingen in de samenstelling van de zeevierenflora in de Oosterschelde. Hij is sinds 1986 redacteur van Het Zeepaard, het tijdschrift van de Nederlandse Strandwerkgemeenschap (SWG). Daarnaast ook lid van de strandwacht IJmuiden.

Onderwerp: " Zeevieren in aanspoelsel"

Een handreiking voor het herkennen van de op de Noordzeestranden meest algemeen aanspoelende zeevieren. Het eerste deel en grootste deel van de lezing gaat over de soorten die voorkomen op de inventarisatieformulieren voor het monitoren van het aanspoelsel op Nederlandse stranden. In een tweede deel worden enkele recent verschenen soorten besproken. Een derde deel kan (afhankelijk van beschikbare tijd) bestaan uit het tonen van herbariummateriaal van in de Oosterschelde verzamelde zeevieren.

16 uur: Einde

Meerdaagse excursie naar de Golf van Morbihan april 2016

Volgend jaar gaat de meerdaagse naar het zuidelijke deel van Bretagne, meer bepaald de Golf van Morbihan.

We verblijven in het centrum "Le Village de l'Océan" in het dorpje Guidel, niet ver van het schiereiland Quiberon.

Er is een optie genomen voor 40 personen, We beschikken over 15 tweepersoonskamers met douche en WC. Verder kamers van 4 personen.

We beschikken eveneens over een zaal en een aquarium

De periode loopt van 5 tot 11 april 2016.

Dit wil zeggen op 5 april starten met het avondmaal en op 11 april, na het ontbijt, vertrekken met een pic-nic.

Voor zes dagen in vol pension zijn de prijzen als volgt :

Per volwassene in 2p kamer : 360 €

Per volwassene in 4p kamer : 330 €

Per kind (4 tot 16) in 2p kamer : 325 €

Per kind (4 tot 16) in 4p kamer : 290 €

Kinderen jonger dan 4 : gratis

Zijn inbegrepen, beddegoed en koffie aan tafel, wijn niet.

Om geldig in te schrijven moet je het volgende doen :

1. Een **mail** sturen met het aantal personen en type kamer aan Jean Paul Vanderperren op vdpjp@yucom.be
2. Vermelden of je al of niet vegetarisch wil eten.
3. Terzelfdertijd het inschrijvingsgeld storten op rekening **000-1493424-12** van de SWG met vermelding **inschrijving meerdaagse 2016**
4. Door in te schrijven verklaar je ook dat je akkoord bent met de gedragscode voor SWG leden. Zie hieronder.

De inschrijvingen worden afgesloten op **1 februari 2016**.

De traditionele fruits-de-mer worden later geregeld.

Met vragen kan je terecht bij de voorzitter, enkel per e-mail daar ik niet of weinig telefonisch bereikbaar zal zijn van 31/10 tot 28/11.

Gedragscode voor de leden van de Strandwerkgroep tijdens excursies en meerdaagse reizen

De Strandwerkgroep België is in de eerste plaats een **natuurstudiegroep**. Bij al onze excursies en meerdaagse reizen staat de studie van de natuur dan ook centraal. Bij onze activiteiten trachten we zoveel mogelijk de natuur achter te laten zoals we ze gevonden hebben.

Stenen die we omdraaien leggen we terug zoals we die gevonden hebben. Immers, als dat niet gebeurt, zullen de dieren aan de onderkant van de steen sterven door blootstelling aan het zonlicht en zullen de wieren die aan de bovenkant van de steen groeien ook afsterven.

Een schelp die aangespoeld is op het strand of tussen de rotsen kan je wel eens meenemen, maar ook dat doen we met mate want een dode schelp kan het huisje en de bescherming worden voor een ander, kleiner organisme.

Bij onze observaties kan het wel eens voorkomen dat we gewild of ongewild levend materiaal meenemen. Dat mogen we enkel met mate doen: onze grootste zorg is dat we geen populaties van zeldzame organismen in gevaar brengen. Vissen en andere levende organismen die we meenemen om te bestuderen, trachten we terug naar zee te brengen.

Schelpen of dieren verzamelen om ze daarna te kunnen verkopen of ruilen doen we niet.

Excursiekalender SWG – 2016

- **Zaterdag 16 januari: Oostende – Halve maan**
Afspraak : 11 uur – Einde Halvemaandijk
Laagtij Oostende 12 uur 13 - mTAW 0,17
- **Zaterdag 13 februari: Westkapelle (Nederland).**
Afspraak : 9 uur 15 – Achterweg Westkapelle. In samenwerking met de Nederlandse Strandwerkgroep.
Laagtij Nieuwpoort om 10 uur 59 - mTAW -0,29
- **Zaterdag 20 februari: Jaarvergadering** (zie verder in dit nummer)
- **Zaterdag 12 maart: Baai van Heist**
Afspraak : 9 uur – Heist, westelijk einde van de Zeedijk
Laagtij Oostende om 9 uur 54 - mTAW -0,39
- **Zondag 8 mei: Nieuwpoort Westerstaketsel**
Afspraak : 8 uur 30 – hoek Zeedijk – Paul Orbanpromenade
Laagtij Nieuwpoort om 9 uur 28 - mTAW -0,44
- **Zondag 5 juni: Zeebrugge - jachthaven.**
Afspraak : 10 uur – Rederskaai, overkant oude vismijn (jachthaven-gebouwtje) onder leiding van Hans De Blauwe en Manu Dumoulin, in samenwerking met Natuurpunt Oostkust.
- **Zondag 18 september : De Panne.**
Afspraak : 8 uur 30 - aan het einde van de Dynastielaan. Bram Conings zal kruien.
Laagtij Nieuwpoort om 9 uur 20 - mTAW -0,15
- **Zondag 2 oktober : Raversijde.**
Afspraak : 8 uur 30 - Zeedijk ter hoogte van Domein Prins Karel, voor de roze villa. In samenwerking met NP Middenkust.
Laagtij Oostende om 9 uur 13 - mTAW 0,27
- **Zaterdag 19 november : Koksijde Ster der Zee.**
Afspraak : 9 uur 30 - op het einde van de Prof. Blanchardlaan
Laagtij Nieuwpoort om 10 uur 44 - mTAW 0,12

- **Zondag 18 december : Eindejaarsexcurisie De Panne.**

Afspraak : 9 uur 30 uur aan het einde van de Dynastielaan. Daarna samenkomst en mogelijkheid om picknick op te eten in Bezoekerscentrum De Nachtegaal, Olmendreef 2, De Panne.

Laagtij Nieuwpoort om 10 uur 29 – mTAW – 0,03.

Excursiekalender Slak-In-Du 2016

Contactpersoon: Franky Bauwens. (franky_bauwens@hotmail.com)

- Zondag 24 april : **Similiduin** van 9 tot 12 uur.

Afspraak : Parking kruispunt Elisalaan en Edmont Kamplaan, 8620 Nieuwpoort.

Tramhalte: Nieuwpoort Zonnebloem

- Zaterdag 14 mei : **Doornpanne – 1 x** van 9 tot 12 uur.

Afspraak : IWVA Intercommunale Waterleidingsmaatschappij van Veurne Ambacht Doorpannestraat 2, 8670 Koksijde

Tramhalte: Oostduinkerke Schipgat

- Zaterdag 25 juni : **Volledige dag. 1000-soortendag in de Blankaart.**

Afspraak : 09 uur 30 aan: Provinciaal Bezoekerscentrum De Blankaart Diksmuide Iepersteenweg 56, 8600 Diksmuide (Woumen)

Deze excursie en locatie is op verzoek van Natuurpunt IJzervallei. De waterrijke omgeving zou mogelijk het leefgebied zijn van de zeldzame Platte schijfhorenslak *Anisus vorticulus*. Deze soort is een Europese habitatslak waarover momenteel nog zeer weinig geweten is in Vlaanderen

- Zondag 10 juli : **Hannecaertbos + Ter Yde** van 9 tot 12 uur.

Afspraak : Nog te bepalen

- Zondag 7 augustus : **Oostvoorneduin** van 9 tot 12 uur.

Afspraak : Nog te bepalen

- Zaterdag 27 augustus : **Doornpanne – 2 x** van 9 tot 12 uur.

Afspraak : IWVA Intercommunale Waterleidingsmaatschappij van Veurne Ambacht Doorpannestraat 2, 8670 Koksijde

Tramhalte: Oostduinkerke Schipgat

- **Zaterdag 24 september volledige dag Combi-excursie in Oostends krekengebied**
Afspraak : 9 uur 30. Plaats nog te bepalen.

Excursieprogramma Nederlandse SWG – 2016

* Vooraf aanmelden bij Mick Otten (06-28964475 of mjotten@kabelfoon.nl).

- **Zaterdag 16 januari: Anna Friso.** In 2015 zijn we hier voor het eerst geweest, maar werd het niet laag genoeg. Bekend van soorten die elders in de Oosterschelde niet of zeldzaam worden waargenomen.
Afspraak : 11.45 uur. *
- **Zaterdag 13 februari: Westkapelle.**
Afspraak : 9 uur 15 * – Achterweg Westkapelle. In samenwerking met de Belgische Strandwerkgroep. Met zeer goed laag water – zoals voor deze dag verwacht – kan het een zeer spectaculaire vindplaats zijn met o.a. veel soorten zeenaaktslakken.
- **Zaterdag 26 maart : Westbout.** Een interessante plaats om soorten te zien die vrij zeldzaam zijn in de Oosterschelde.
Afspraak : 9 uur. *
- **Zaterdag 9 april : Westkapelle.** Onze tweede excursie dit jaar naar deze bijzondere plaats. Vandaag naar verwachting het laagste water voor dit jaar.
Afspraak : 8 uur. *
- **Zaterdag 7 mei : Gorishoek.** Ook dit jaar gaan we hier weer eens kijken hoe met de exoten – de Japanse stekelhoren en de Amerikaanse oesterboorder – staat.
Afspraak : 8 uur 30. *
- **Zaterdag 4 juni : Goudezwaardweg.**
Afspraak : 7 uur 30. *

Levende Stralende paardenmossel *Gibbomodiola adriatica* (Lamarck, 1819) aangespoeld op 23 november 2015 op het strand Halve maan te Oostende, een nieuwe soort voor België

Ingrid Jonckheere

Op maandag 23 november ging in de gebouwen van het Vlaams Instituut van de Zee (VLIZ) te Oostende de voorstelling van de roman van Doris Klausing – Pekel en kabeljauw: het harde leven van de IJslanvaarders eind 1880, door. Ik was uitgenodigd om deze plechtigheid bij te wonen en arriveer door omstandigheden een klein uur te vroeg aan het VLIZ. Om mijn tijd op te vullen besluit ik om een wandeling te maken op het strand nabij de Halve Maan te Oostende. De dagen ervoor had het flink gestormd en waaide de wind uit verschillende richtingen. Ik verwachtte wel wat aanspoelsel te vinden.

Ik beperk me in dit artikel tot de opsomming van de door mij levend of met vleesresten aangetroffen organismen met speciale aandacht voor de bijzondere vondst van een levende Stralende paardenmossel *Gibbomodiola adriatica* (Lamarck, 1819).

Het aanspoelsel

Bij het betreden van het strand was het meteen duidelijk dat er gigantisch veel mariene organismen aangespoeld waren. Ook de meeuwen hadden dit reeds ontdekt en deden zich massaal te goed aan al dat lekkers.

Ik wandelde in de richting van de aanspoelselbanken en vond al snel tussen de vele doubletten Amerikaanse zwaardschede *Ensis directus* een levende Wijde mantel *Aequipecten opercularis*. Het bleef niet bij dat ene exemplaar want in totaal kon ik tijdens mijn wandeling van maximum 45 minuten in het half donker meer dan tachtig levende exemplaren tellen en er lagen er ongetwijfeld nog veel meer. Zowat ieder doublet was begroeid met één of meerdere juveniele Muiltjes *Crepidula fornicata* en Zeevitrage *Conopeum reticulum*, op sommige ook Driekantige kalkkokerwormpjes *Pomatoceros triqueter*. Naast de juveniele Muiltjes vond ik ook tal van muiltjeskettingen, vooral op Mossels *Mytilus edulis* maar ook los op het strand. Ik wandelde verder tussen de gigantische aantallen Nonnetjes *Macoma balthica*, Witte dunschaal *Abra alba*. Hier en daar lag een levende Aziatische oester *Crassostrea gigas* naast talrijke lege exemplaren, enkele Zaagjes *Donax vittatus*, lege doubletten Tapijtschelp *Venerupis senegalensis*, een paar levende Grote strandschelpen *Macra stultorum* en levende Halfgeknotte strandschelpen *Spisula subtruncata*. Wat dichterbij de laagwaterlijn was het strand bezaaid met Slibanemonen *Sagartia troglodytes*, daartussen lagen Gewone zeesterren *Asteria rubens*, Gewone slangsterren *Ophiura ophiura*, Gewone zeeappels

Psammechinus miliaris en enkele grote Noordzeekrabben *Cancer pagurus*. Ik vernam van Francis Kerckhof dat de Wijde manteltjes al in de namiddag van de dag voordien talrijk en vers aan het aanspoelen waren, samen met slangsterren, maar van het andere aanspoelsel was toen nog geen spoor te bekennen. Wijde manteltjes zijn al langer bekend van de stranden van de Westkust maar het is voor het eerst dat ze nu ook levend op dit stuk strand gevonden werden en meteen tientallen zo niet honderden exemplaren.

Stralende paardenmossel - *Gibbomodiola adriatica*

De vondst van de dag was ongetwijfeld een levende Stralende paardenmossel *Gibbomodiola adriatica* (foto 1) vroeger bekend als *Modiolous adriaticus*. Het exemplaar is 45 mm lang en 20 mm breed. De enige melding van *G. adriatica* voor de zuidelijke Noordzee vind ik terug in het werk van Muller (2004). In deze inventaris van de kustfauna en -flora van Nord Pas de Calais en België worden de vele data die René Glaçon van het marien Biologisch station in Wimereux in de jaren zeventig verzamelde, opgelijst. Deze gegevens werden aangevuld met recente waarnemingen. Uit deze lijst valt niet op te maken waar deze Stralende paardenmossel(s) werd(en) gevonden en ook niet hoeveel exemplaren het betreft.

Backeljau (1986) vermeldt *G. adriatica* niet in de Lijst van de recente mariene mollusken van België en ook Degraer et al. (2006) vermelden *G. adriatica* niet in de macrobenthos atlas van het Belgische deel van de Noordzee.

In Nederland zijn vondsten bekend van juveniele *G. adriatica* op drijvend materiaal (De Bruyne, 2004).

De huidige verspreiding loopt van Korsfjorden in het westen van Noorwegen, (Wikander, 1981), de Britse eilanden tot aan de Middellandse, De Baltische zee, de Zwarte zee en de Canarische eilanden.

Als fossiel is *G. adriatica* algemeen aangetroffen in afzetting van laat-pleistocene ouderdom (Eemien) in Nederland. (Wesselingh & Al., 2007).

Modiolous modiolus* versus *Gibbomodiola adriatica

Er ontstond na de vondst een discussie of het nu een juveniele Paardenmossel *Modiolous modiolus* betrof of een Stralende paardenmossel *G. adriatica*.

De opperhuid bij *M. modiolus* is donkerbruin tot zwart en schilferig, die bij jonge exemplaren uitloopt in stugge, vezelige haren (Tebble, 1966 & Bruyne & Al, 2013).

De opperhuid van *G. adriatica* is dun, glad, zijdeachtig, en bevat geen haren. Vaak zijn ook rode radiaire kleurbanden zichtbaar. Dat is duidelijk het geval bij het gevonden exemplaar.

De top ligt bij *G. adriatica* wat verder van de rand dan bij *M. modiolus*. Ik vond op het web (www.marinespecies.org) een foto van een juveniele *M. modiolus* van ongeveer dezelfde grootte als de door mij gevonden schelp en het verschil valt duidelijk op. (foto2)

Foto 1: *Gibbomodiola adriatica* – exemplaar gevonden te Oostende
(Foto : Ingrid Jonckheere)

Foto 2: juveniele *Modiolus modiolus*.
(<http://www.marinespecies.org/photogallery.php?album=700&pic=49805>)

Andere kenmerken en habitat

Gibbomodiola adriatica wordt tot 56 mm lang en 25 mm hoog (Mars, 1966). De onderrand van de schelp is vrijwel recht. Het ligament is gelijk aan dat bij de gewone

mossel *Mytilus edulis*. Slottanden ontbreken. De binnenkant bestaat uit zilverwit, zwak tot sterk glanzende parelmoer.

In totaal heb ik in mijn collectie exemplaren van drie andere vindplaatsen. Daaruit blijkt dat er een grote variatie is in kleur en vorm van de schelpen (foto 3). Er zijn enkele kenmerken die voor alle schelpen gelden: zo is de onderrand van alle exemplaren vrijwel recht en ligt de top ietwat van de rand van de schelp weg.

De kleur van de schelpen varieert heel erg. De gevonden exemplaren van Martiques (Etang de Berre - Frankrijk) (foto 3D) zijn donker met een bronzige glans, de radiaire stralen zijn dik en paarsrood, deze stralen zijn ook duidelijk te zien aan de binnenkant van de schelpen. De schelpen zijn doorzichtig. Het betreft hier juveniele exemplaren tot maximum 12 mm lang. Etang de Berre is verbonden met de Middellandse Zee door twee bevaarbare kanalen: het kanaal van Caronte naar Port-de-Bouc en het kanaal van Rove naar L'Estaque.

Bij het in februari 1992 verzamelde exemplaar van St-Jean-le-Thomas (Normandië – Frankrijk) (foto 3C), 15 mm lang, vormt de bovenrand meer een hoek en is de kleur geel bruin. Het in maart 2004 gevonden exemplaar van Monte Gordo (Portugal) (foto 3 B), 25 mm lang lijkt het meest op het recent gevonden exemplaar van Oostende.

Gibbomodiola adriatica leeft op een slik- en zandbodem, vanaf het sublitoraal tot meer dan 70 meter diep (De Bruyne, 2004).

Slot

Je moet op het goede moment op de juiste plaats zijn. Ondanks de korte tijd die ik in schemerlicht op het strand kon doorbrengen was de oogst rijk.

De vondst van een levende stralende paardenmossel *Gibbomodiola adriatica* was de kers op de taart. Bij het vergelijken van exemplaren van vier vindplaatsen blijkt dat de vorm en kleur van deze schelpen zeer variabel is. Misschien leeft *G. adriatica* wel reeds langer in het oostelijk deel van het Kanaal maar bereikt deze soort zelden het strand of kwam dit exemplaar op een andere manier in ons kustwater terecht? (zie hieronder)

Uitkijken maar naar meer exemplaren!

Dankwoord

Dank aan Francis Kerckhof en Nathal Severijns voor de hulp bij de determinatie en aan Guido Rappé voor het schrijven van de summary.

Summary

The author picked up a live specimen of *Gibbomodiola adriatica* (dim. 45mm x 20 mm) at the beach in Ostend. The species has never been reported before from Belgium. It is known from Norway and the Baltic to the Mediterranean basin and the Canaries,

including the Channel. Along the continental coast of the southern North Sea it is rare: in the Netherlands juveniles are mentioned on drift material (De Bruyne, 2004).

(GR)

Foto 3: *Gibbomodiola adriatica* – vindplaats A : Oostende (België - 11/2015), B: Monte Gordo (Portugal - 03/2004), C: St.-Jean le Thomas (Frankrijk - 02/1992), D: Martigues – Etang de Berre (Frankrijk - 10/2003). (Foto: Ingrid Jonckheere)

Literatuur

- BACKELJAU, T. (1986). Lijst van de recente mariene mollusken van België. Brussel: Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen. 106 pp.
- MULLER, Y. (2004). Faune et flore du littoral du Nord, du Pas-de-Calais et de la Belgique: inventaire. *Commission Régionale de Biologie Région Nord Pas-de-Calais: France*. 307 pp.
- DE BRUYNE, R.; VAN LEEUWEN, S.; GMELIG MEYLING, A.; DAAN, R. (ED.) (2013). Schelpdieren van het Nederlandse Noordzeegebied: ecologische atlas van de mariene weekdieren (Mollusca). Utrecht en Lisse: Tirion Natuur/Stichting Anemoon: 414 pp.
- DE BRUYNE, R.H., (2004). Veldgids schelpen. Utrecht/ KNNV Uitgeverij/Jeugdbondsuitgeverij. 224 pp.
- DEGRAER, S.; WITTOECK, J.; APPELTANS, W.; COOREMAN, K.; DEPREZ, T.; HILLEWAERT, H.; HOSTENS, K.; MEES, J.; VANDEN BERGHE, E.; VINCX, M. (2006). The

macrobenthos atlas of the Belgian part of the North Sea. Brussel: Belgian Science Policy. 1 cd-rom, 166 p.

MARS, P., (1966). Recherches sur quelques étangs du littoral méditerranéen Français et sur leurs faunes malacologiques. Vie et milieu no. 20. Paris: Masson. 359 p.

TEBBLE, N., (1966). British Bivalve Seashells. A Handbook for Identification. London: Trustees of the British Museum (Natural History). 212 pp.

WESSELINGH, F. & MOERDIJK P. (2007). Fossielenatlas nieuwsbrief 17.

WIKANDER P.B. (1981). *Modiolus adriaticus* Lamarck (Bivalvia Mytilidae) in Norway. Sarsia 66 (1): 73-76

<http://www.marinespecies.org/photogallery.php?album=700&pic=49805> – foto

**Sint-Idesbaldusstraat 20 bus 402
8670 Koksijde**

Naar aanleiding van de eerste Stralende paardenmossel

De eerste Stralende paardenmossel zoals hierboven gerapporteerd, kan een authentiek natuurlijk geval zijn. Het stralende enthousiasme van een mooie vondst mag echter niet onze ogen sluiten voor een andere mogelijkheid: dat het om ongewilde antropogene aanvoer gaat. Oostende heeft nog altijd visserijactiviteit. De vaartuigen van de Belgische visserij zijn regelmatig actief op visgronden die vallen binnen het gekende verspreidingsgebied van de soort: het Kanaal, het Bristol Kanaal, de Golf van Biskaje, het Skagerrak.... Het is niet onmogelijk dat visserijafval in een verloren hoek op dek blijft liggen. In het zicht van de haven kan het dek dan nog een laatste schrobbing krijgen. Alle afval die zou kunnen beginnen stinken wordt dan door de schuif geduwd, terug de zee in. Hiertegen kan ingebracht worden dat de visserijpraktijk vandaag steeds meer gebruikt maakt van koeltransporten om de vangst naar de vismijn te brengen, terwijl het vaartuig in den vreemde blijft, dicht bij de visgronden. Visserij in het oostelijk deel van het Kanaal, brengt echter nog altijd zelf de vangst naar de Belgische thuishaven. Ten slotte: dat een eerste vondst direct om een groot en levend exemplaar gaat, zomaar, zonder 'verwittiging' door vondsten van kleinere exemplaren of toenemende vondsten uit de buurgebieden, zet mij ook aan het denken. Een dergelijke sterke tweekleppige kan lange tijd buiten het water overleven bij lagere temperaturen. Denk bijv. ook aan onze consumptiemosselen, *Mytilus edulis*.

Niets is onmogelijk natuurlijk, geen enkele hypothese in deze - puur natuur of een adventief karakter - kan bewezen worden..

Guido Rappé

Quelques observations de *Flabelligera affinis* M. Sars, 1829 (Annelida : Polychaeta) dans un bassin du port de Dunkerque

Yves Müller

[Noot van de redactie: er werd voor gekozen het artikel in de oorspronkelijke taal te publiceren. Een uitgebreide Nederlandse en een bondige Engelse samenvatting is achteraan in het artikel geplaatst]

Depuis 1997, des plongées en scaphandre autonome sont régulièrement pratiquées dans la forme 4 (ancienne cale sèche) du port Est de Dunkerque (carte 1). Ces plongées ont lieu surtout en automne, voire en hiver et au printemps quand les conditions météorologiques ne permettent pas une sortie en mer.

Carte 1: la forme 4 (ancienne cale sèche) - port Est de Dunkerque

La forme 4 est un bassin de 185 m de long sur 30 m de large et d'un peu plus de 8 m de profondeur situé avant le pont tournant du môle 2. Le fond est recouvert d'une couche de vase et seuls les tins et les murs de cette ancienne cale sèche sont colonisés par une faune composée d'annélides, d'ascidies, d'anémones de mer et de quelques bryozoaires et hydraires.

De nombreuses observations et photographies concernant cette faune subaquatique sont faites par les plongeurs.

De 2008 à 2012, sur le fond de vase d'une grande partie de la forme 4, on pouvait observer de nombreux individus de *Flabelligera affinis* M. Sars, 1829 (photo 1).

Photo 1. 04 décembre 2011. *Flabelligera affinis* sur le fond de vase avec un gobie.
(Photo: Yves Müller)

Cet annélide polychète cirratuliforme est caractéristique car chaque individu est enveloppé d'une gangue muqueuse fixant en surface des particules de vase (photo 2). Sur un spécimen dégagé de sa gangue muqueuse, les soies du premier sétigère sont longues et dirigées vers l'avant pour former une « cage céphalique» (Fauvel, 1927) (photos 3 et 4).

Photo 2 : 18 mai 2008. Un individu de *Flabelligera affinis* avec sa gangue muqueuse recouverte de vase. (Photo: Yves Müller)

Ce ver se déplace très lentement à la surface de la vase du fond et consomme des microorganismes.

Cette espèce est présente sur la côte Atlantique de l'Europe mais également en Méditerranée (Grèce et étang de Thau), côtes Atlantique Nord Ouest, océan Arctique (mer de Kara, mer de Beaufort), Pacifique Nord et Nouvelle Zélande (d'après WoRMS, Oug & al 2011, Blake & al 1996 et GBIF).

La première observation et détermination a eu lieu le 18 mai 2008. Il n'y a pas eu de suivi particulier pour cette espèce, mais l'examen des photographies prises lors des plongées ne montre plus d'individus de *Flabelligera affinis* après le 20 octobre 2012. De même l'espèce n'a pas été remarquée et n'est pas présente sur des photographies faites au cours de plongées antérieurement à 2008. Elle est de nouveau présente en automne 2015.

L'enregistrement des observations n'est pas continu de 2008 à 2012, la présence de *Flabelligera affinis* en abondance sur le fond faisait partie du paysage et de ce fait d'autres organismes ont attiré notre attention. De plus ce site de plongée par ces caractéristiques (absence de marées, de courants) sert également pour la formation technique des plongeurs.

Par endroits les individus étaient dispersés mais sur certaines photos on peut compter jusqu'à environ 50 individus par quart de m² soit environ 200 vers par m² (van Bragt 2011: plus de 1000 par m²)

A deux reprises, au cours des plongées de nuit des 11 avril 2009 et 24 mars 2012, des individus de *Flabelligera affinis* ont été vus et photographiés en pleine eau (photo 3). Le 24 mars 2012, des individus étaient également observés sur le fond sans leur gangue muqueuse voire juste à côté (photo 4).

S'agissait-il à ces deux occasions du phénomène d'épitoquie décrit dans les ouvrages de biologie et les cours à l'université ? Selon Cassier & al (1997) l'épitoquie est une transformation irréversible liée à la reproduction sexuée. Quelques espèces (Cassier & al, 1997) subissent une véritable métamorphose avec des modifications importantes de certaines parties du corps : coloration résultant de l'accumulation des produits génitaux, modification des organes sensoriels, transformation des parapodes, remaniement de la musculature, histolyse du tube digestif, modification du comportement (passage d'une vie benthique à une vie « pélagique » brève).

Dans plusieurs ouvrages comme Ruppert & al (2004) on signale que l'épitoquie est bien connue chez les Néréides, les Syllides et les Eunicides. Toutefois Fauvel (1923) précise : « on l'a signalé, plus ou moins marquée, chez les Cirratulidés, les Phyllodociens et les Nephthydiens (?) » information également précisée par Cassier & al (1997). Fauvel

(1927) ajoute même: « certains Cirratuliens ont une forme épitoque pélagique au moment de la reproduction », le plus souvent la nuit (Fauvel, 1923). Or les Cirratulidés appartiennent au même sous-ordre (Cirratuliformia) que les Flabelligeridés (Mésnil, 1899).

Cependant Cassier & al (1997) précisent qu'une même espèce peut présenter un comportement différent dans les différentes parties de son aire de répartition, soit une forme épitoque sur les côtes de la Manche et une forme atoque à Marseille et les deux à Arcachon (pour *Perinereis cultrifera* (Grube, 1840)).

Mésnil & Caullery (1898) sont conduits à supposer d'autres cas d'épitoquie, de sorte que celle-ci soit assez répandue chez les annélides polychètes.

Les phases d'essaimage des Néréidiens (groupe le mieux connu) sont corrélées aux cycles lunaires du printemps (mai et juin) sous nos latitudes (Cassier & al 1997).

D'après les observations et les photographies réalisées dans la forme 4, il n'y a apparemment pas de modification morphologique importante si ce n'est l'abandon de l'enveloppe muqueuse et la présence de produits génitaux. Par contre il y a une modification du comportement. Toutefois aucun essaimage en masse, n'a été observé comme on peut parfois en voir au cours de plongées de nuit en été en Méditerranée. A moins que cet essaimage ait eu lieu en dehors de notre bref temps de plongée (en général une heure). En 2012 des plongées ont été effectuées les 10, 24 et 31 mars, les deux dernières de nuit, et il n'a pas été observé-d'accumulations de cadavres de ces annélides la semaine suivant l'observation des formes nageuses. Les vers auraient pu être consommés par de nombreux organismes (crustacés, poissons et mollusques). Cette absence peut correspondre au fait que chez les polychètes sédentaires, contrairement aux polychètes errantes, les gamètes sont expulsées par les néphridies et que l'animal survit.

De plus les deux observations de *Flabelligera affinis* en pleine eau ont eu lieu au printemps mais à des lunaisons différentes (respectivement pleine lune le 9 avril 2009 et nouvelle lune le 22 mars 2012). Il n'y a donc apparemment pas de corrélation avec les lunaisons pour ces observations. D'autres paramètres, comme la température de l'eau, peuvent également intervenir.

Il sera intéressant de réaliser une étude plus détaillée des deux formes lorsque l'occasion se représentera.

Ces deux observations ponctuelles d'un phénomène particulier de reproduction d'une espèce peu attractive montre qu'il y a toujours de petites découvertes à faire même dans un milieu fortement anthropisé comme la forme 4.

Photo 3 : 24 mars 2012, 21 :15. Un individu de *Flabelligera affinis* en pleine eau. On distingue une masse blanchâtre à l'intérieur du corps qui doit correspondre au produits génitaux et à l'avant à on distingue les longues soies du premier sétigère dirigées vers l'avant (à droite) pour former la « cage céphalique » caractéristique. (Photo: Yves Müller)

Photo 4. 24 mars 2012, 21 :08. Un individu de *Flabelligera affinis* à côté de sa gangue de mucus. On distingue également la « cage céphalique » et la masse de produits génitaux. (Photo: Yves Müller)

Uitgebreide samenvatting

Enkele waarnemingen van de borstelworm *Flabelligera affinis* M. Sars, 1829 (Annelida: Polychaeta, Cirratuliformia) in een havendok (forme 4) van Duinkerke (dép.Nord, Frankrijk)

Sinds 1997 wordt regelmatig gedoken in een voormalig droogdok in de oostelijke haven van Duinkerke (vooral in de winter, maar ook in de herfst en het voorjaar als het te slecht weer is voor zeeduiken). Het dok in kwestie is 185 m op 30 m, met een diepte van 8 m. De bodem is bedekt met een sliblaag en alleen de kielblokken en de muren zijn gekoloniseerd door een gemengde fauna van hard substraat (wormen, zakpijpen, zeeanemonen, mosdieren en hydroïdpoliepen). Hier zijn veel waarnemingen en foto's verzameld door duikers.

Van 2008 tot 2012 was de borstelworm *Flabelligera affinis* M. Sars, 1829 erg talrijk op de slijkbodem (foto 1). De individuele borstelwormen vallen op door hun slijmkoker waarin slibdeeltjes gefixeerd worden (foto 2). Op een specimen dat uit zijn koker is gehaald, zijn duidelijk de lange borstels van het eerste borsteldragend segment te zien die naar voor zijn gericht en samen een soort kooi vormen rond de kop (foto's 3 en 4).

De worm kruipt zeer langzaam over het bodemslib en voedt zich met micro-organismen. Het verspreidingsgebied van de soort omvat de Atlantische kust van Europa en Noord-Amerika, de Middellandse Zee, de Arctische oceaan (Kara, Beaufort), de Noordelijke Pacifische oceaan en Nieuw-Zeeland.

De eerste waarneming dateert van 18 mei 2008. De soort werd niet speciaal opgevolgd, maar onderzoek van onderwaterfoto's vertonen geen *Flabelligera affinis* meer na 20 oktober 2012. De soort werd ook niet opgemerkt en is niet te zien op foto's van voor 2008. Hij duikt weer op in de herfst van 2015.

De waarnemingen werden ook niet continu genoteerd tussen 2008 en 2012. De talrijkheid van de soort was onderdeel van het onderwatervlandschap, onze aandacht ging meer naar andere organismen. Bovendien dient deze duiksite door zijn gunstige eigenschappen (geen getijden noch stromingen) ook voor de technische vorming van duikers [en dan is er waarschijnlijk geen aandacht voor onderwaterleven; nvdr].

Individen kwamen verspreid voor, maar op sommige foto's zijn tot 50 ex/0,25m² te zien (of 200/m², vergelijk met van Bragt (2011): >1000/m²).

Bij twee gelegenheden, tijdens nachtduiken op 11 april 2009 en 24 maart 2012, werden individuen van *Flabelligera affinis* gezien en gefotografeerd in open water (foto 3). Op 24 maart 2012, werden ook op de bodem wormen gezien zonder of vlak naast hun slijmkoker (foto 4).

Betreft het hier gevallen van epitokie, een onomkeerbare metamorfose verbonden met seksuele voortplanting? Cassier & al (1997) namen belangrijke lichaamsveranderingen waar: kleurverandering door groei van geslachtsklieren en -cellen, veranderingen bij de zintuigorganen, transformatie van de parapoden, aanpassingen in het spierstelsel, afbraak van de spijsverteringsbuis, gedragsverandering (van een bodemleven naar een kort pelagisch bestaan).

Epitokie is goed bekend bij Nereididae, Syllidae en Eunicidae. Volgens Fauvel (1923) komt het verschijnsel ook in mindere of meerdere mate voor bij Cirratulidae, Phyllodocidae en Nephtyidae (?). Hij schrijft: « certains Cirratuliens ont une forme épitoque pélagique au moment de la reproduction,... le plus souvent la nuit". Cirratulidae en Flabelligeridae behoren tot dezelfde onderorde Cirratuliformia (Mésnil, 1899).

Cassier & al (1997) preciseren echter dat eenzelfde soort een verschillend gedrag kan vertonen in verschillende delen van het verspreidingsgebied. Bij *Perinereis cultrifera* bijv. werd een epitoke

vorm vastgesteld langs de kusten van het Kanaal, een atoke vorm bij Marseille en beide vormen in Arcachon (Grube, 1840).

Mesnil & Caullery (1898) veronderstellen dat epitokie veel verspreider voorkomt bij de borstelwormen. De zwermfasen van Nereididae (de best gekende groep, waartoe ook *Perinereis cultrifera* behoort; nvdr) zijn op onze breedtegraden [maar ook elders; nvdr] verbonden met de maancycli van het voorjaar (mei en juni) (Cassier & al 1997).

Volgens de waarnemingen en de foto's gemaakt in dit dok 4 zijn er geen belangrijke morfologische veranderingen waar te nemen behalve het verlaten van de muceuse buis en de aanwezigheid van geslachtscellen. Daarentegen is het gedrag merkkelijk verandert. Toch werd geen zwermgedrag waargenomen (zoals men vaak kan zien tijdens nachtduiken in de zomer in de Middellandse Zee), tenzij dit zwermgedrag zich zou hebben voorgedaan buiten onze duiken van korte duur (meestal een uur). In 2012 zijn wij gaan duiken op 10, 24 en 31 maart (beide laatste 's nachts). Er werd geen accumulatie van dode wormen waargenomen in de week na de waarneming van de zwermende vormen. De wormen zouden kunnen opgegeten zijn door tal van andere organismen (schaaldieren, mollusken, vissen). Deze afwezigheid kan echter ook verklaard worden door het feit dat bij de sedentaire borstelwormen, in tegenstelling tot de vrij rondkruipende, de geslachtscellen uitgestoten worden door de nefridiën en het dier dit overleeft.

Beide waarnemingen van zwemmende *Flabelligera affinis* hebben plaatsgevonden in het voorjaar op verschillende momenten in de maancyclus (respectievelijk volle maan op 9 april 2009 en nieuwe maan op 22 maart 2012). Er is dus geen correlatie met de maanfasen bij deze waarnemingen. Andere parameters, zoals watertemperatuur, zouden ook een rol kunnen spelen.

Het zou interessant zijn om een meer gedetailleerde studie te maken van beide vormen als de gelegenheid zich voordoet.

Deze twee puntwaarnemingen van een bijzonder fenomeen van de voortplanting van een minder 'aantrekkelijke' soort tonen aan dat er altijd wel kleine ontdekkingen zijn te doen, zelfs in een sterk antropogeen milieu zoals dit dok

(vertaling en samenvatting G.R.)

Summary

Some observations on the polychaet worm *Flabelligera affinis* M. Sars, 1829 (Annelida: Polychaeta, Cirratuliformia) in an abandoned dry dock (forme 4) of the harbour of Dunkerque (dép. Nord, Frankrijk)

Since 1997 we make regular dives, observations and pictures in this dock (mainly in winter, also in spring and autumn when seagoing conditions are rough). The dock is 185 m to 30 m, with a water depth of 8 m. The bottom is covered with silt, only the keel blocks and walls are covered by a fauna of hard substrate.

From 2008 till 2012 *Flabelligera affinis*, very obvious in the field by its mucous sheet with attached silt particles, has been very common, crawling on the bottom (pictures 1 and 2). The first observation goes back to 18 May 2008. No special attention has been paid to the presence of the species, but inspection of pictures made on the site show no *Flabelligera affinis* before 2008 nor after 20 Oktober 2012. The species reappeared in autumn 2015. Densities of up to 50 specimens/0,25m² have been observed.

On two night dives (11 April 2009 and 24 March 2012) individuals have been photographed in open water (picture 3). Also on 24 March 2012 individuals have been seen on the bottom that had left their mucous sheet. We think this behaviour is linked to epitoky, a sexual reproduction known

in many polychaets. Epitoky comes with partial or complete transformation of body of the worm and is most often linked to the lunar cycle. Little or no morphological modifications have been observed in *Flabelligera affinis*.

Two observations are few to draw conclusions, but in these cases the phenomenon of swimming worms has been seen during different lunar phases : full moon on 9 April 2009, new moon on 22 March 2012. (GR)

Références bibliographiques

- BLAKE J.A., HILBIG B., SCOTT P.H. 1996. Taxonomic atlas of the benthic fauna of the Santa Maria basin and western Santa Barbara Channel. Final report volume 7 of 14. The Annelida Part 4 – Polychaeta: Flabelligeridae to Ampharetidae. Science Applications International Corporation. San Diego. California. 164p.
- BRAGT P. VAN. 2011. Jaarlijkse wormenexplosie in de Oosterschelde. *Bericht uitgegeven door Stichting ANEMOON op zondag 16 oktober 2011.*
http://www.natuurbericht.nl/?id=6821&cat=strand_en_zee
- CASSIER P., LAFONT R., DESCAMPS M., PORCHET M., SOYEZ D. 1997. La reproduction des Invertébrés. Stratégies, modalités et régulation. Intérêt fondamental et appliqué. Enseignement des Sciences de la Vie. Masson. 354p.
- FAUVEL P. 1923. Polychètes errantes. Faune de France N° 5. Office Central de Faunistique. Lechevalier. Paris. 488p.
- FAUVEL P. 1927. Polychètes sédentaires, + add. errantes, archiannélides, Myzostomides. Faune de France N° 16. Office Central de Faunistique. Lechevalier. Paris. 492p.
- GBIF Secretariat: GBIF Backbone Taxonomy, 2013-07-01. Accessed via <http://www.gbif.org/species/2325583> on 2015-12-30
- MÉSnil F., CAULLERY M. 1898. Les formes épitoques et l'évolution des cirratuliers. In Sedgwick A. 1899. *Proceedings of the fourth international congress of zoology.* Cambridge 22-27 August 1898. London. Clay pp 204-220.
- MÉSnil F. 1898. La position systématique des Flabelligériens St Joseph (Chlorémiens Quatrefages) et des Sternaspiens. *Zoologischer Anzeiger* 22 : 81-85.
- OUG E., BAKKEN T., KONGSRUD J.A. 2011. Guide to identification of Flabelligeridae (Polychaeta) in Norwegian and adjacent waters. Norwegian Polychaete Forum Guides <http://www.polychaeta.no/>. 16p.
- RUPPERT E.E., FOX R.S., BARNES R.D. 2004. Invertebrate zoology. A functional evolutionary approach. Thomson Brooks/Cole. (seventh edition). Belmont. USA California. 963p.
- WoRMS (2014). *Flabelligera affinis* M. Sars, 1829. In: Read, G.; Fauchald, K. (Ed.) (2014) World Polychaeta database. Accessed through: World Register of Marine Species at <http://www.marinespecies.org/aphia.php?p=taxdetails&id=130103> on 2014-07-02.

Rue André Chenier 41
 F-59240 Dunkerque
 Frankrijk

Uitstap van de Strandwerkgroep naar de pontons van de jachthaven van Zeebrugge (7 juni 2015)

Tom Ameye

Naar jaarlijkse gewoonte onderzocht de Strandwerkgroep de fauna en flora rond de pontons van de jachthaven van Zeebrugge. Deze uitstap werd samen met Natuurpunt Middenkust georganiseerd en werd geadviseerd door Hans de Blauwe en Manu Dumoulin. Het gebied is niet vrij toegankelijk, maar elk jaar krijgen we de welwillende toelating van de Royal Belgian Sailing Club om op onderzoek te gaan. De zon was van de partij, er heerste een echt vakantiefeertje en met een publieksleeftijd van "7 tot 77 jaar" kon deze uitstap echt niet meer stuk.

De soorten die er in het water, tegen de pontons en op de boeien voorkomen, werden in de laatste 15 jaar deskundig in kaart gebracht door onze beide gidsen. Dit leidde tot diverse publicaties in De Strandvlo, waaronder De Blauwe (2000A, 2000B, 2000C, 2003, 2006), De Blauwe & Dumoulin (2009), Dumoulin (2007) en Dumoulin en De Blauwe (1999). Gelukkig heten ze niet Janssen en Janssens... Een volledig overzicht van de mariene soorten die in de jachthaven van Zeebrugge leven, is te vinden in De Blauwe & Dumoulin (2009). Het zijn er niet minder dan een kleine 160. Daarvan vonden we er een 40-tal bij onze laatste excursie. Toch een leuke prestatie.

Vissen

We vonden vier soorten vissen: Paling (*Anguilla anguilla*), Diklipharder (*Chelon labrosus*), Sprot (*Sprattus sprattus*) en Botervis (*Pholis gunellus*) (foto 1).

Het botervisje (*Pholis gunnellus*) is onmiskenbaar. Je herkent het meteen aan zijn langgerekt lichaam, dat ongeveer 25 centimeter lang kan worden en de witgerande donkere vlekken op de zijkanen. Het is een soort die je langs de kusten van Noord-West Europa vaak in getijdenpoeltjes kan aantreffen, maar hij komt ook voor aan de andere kant van de Atlantische Oceaan, aan de oostkust van Noord-Amerika. Hij voedt zich met ongewervelde dieren op de zeebodem. In de winter legt het vrouwtje ongeveer 80 tot 200 eitjes in een bol, onder een steen of in de klep van een mossel. Het mannetje bewaakt de eitjes tot er larfjes van ongeveer 9 mm lengte te voorschijn komen. Als dat geen mooie samenwerking is...

Weekdieren

De weekdieren waren vertegenwoordigd door drie heel algemene soorten: Japanse oester (*Crassostrea gigas*), Mossel (*Mytilus edulis*) en Schaalhoren (*Patella vulgata*). Alle drie eetbaar overigens, maar ik zou het toch niet aanraden om exemplaren uit de jachthaven te verorberen...

Neteldieren

Van de neteldieren die we ontdekten is Baches knotsklokje (*Nemopsis bachei*, ook wel Kruiskopkwalletje genoemd) (foto 2) wel het minst bekend. Het is waarschijnlijk een exoot die pas in 1999 voor het eerst in de jachthaven werd waargenomen, maar wel al veel langer in Europa aanwezig is. Het kleine klokvormige kwalletje is eigenlijk geen echte kwal, zoals de bekende Oorkwal, maar een tussenstadium (medusestadium) van een dier dat zich later zal ontwikkelen tot een vastzittende poliep (Hydrozoa). Deze exoot kwam lang geleden in Europa vanuit de Atlantische kust van Noord-Amerika (waarschijnlijk via balastwater of aangehecht aan de romp van schepen). Pour la petite histoire: het dier is door de Zwitser Louis Agassiz (1807 - 1873) genoemd naar de Amerikaanse wetenschapper Alexander Dallas Bache (1806 -1867). Hij was een achterkleinzoon van Benjamin Franklin en zijn grootste verdienste is dat hij het Congres kon overtuigen van het belang van een nauwkeurige kartering van de kusten van de Verenigde Staten. Hij heeft daar dan ook meer dan 24 jaar aan gewerkt.

Foto 1: Botervis
Pholis gunnellus (Foto: Tom Ameye)

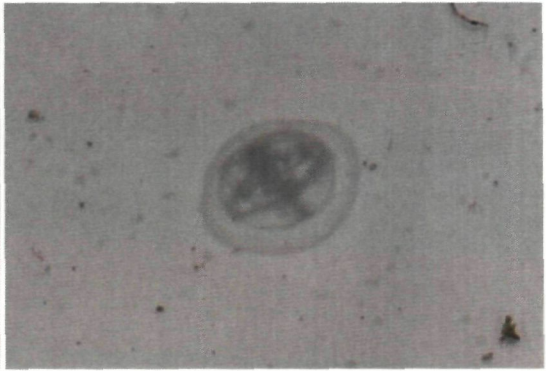

Foto 2: Baches knotsklokje
Nemopsis bachei (Foto: Tom Ameye)

Ook de Oorkwal (*Aurelia aurita*) kom je vaak tegen in de jachthaven en dat was deze keer niet anders. De Zeeanjelier (*Metridium senile*) met zijn prachtige tentakels kan je bewonderen door tussen de spleten van de planken van de pontons te gluren. Je waant je dan eventjes op een tropisch eiland in de Caraïben!

Ribkwallen

We konden zoals gewoonlijk de twee algemeen voorkomende ribkwallen vangen: Meloenkwalletje (*Beroe gracilis*) en Zeedruif (*Pleurobrachia pileus*). Hans stak er van elk een exemplaar in een bokaal om te zien of het Meloenkwalletje het Zeedruifje zou opslokken, maar dat zagen we niet gebeuren. Waarschijnlijk moet je veel meer geduld hebben om dat spektakel waar te nemen.

Kreeftachtigen

Niet minder dan acht kreeftachtigen hebben we waargenomen: Machospookkreeftje (*Caprella mutica*), Penseelkrab (*Hemigrapsus takanoi*), Kwalvo (*Hyperia galba*), Roodsprietgarnaal (*Palaemon adspersus*), Gewone steurgarnaal (*Palaemon elegans*), Rugstreepgarnaal (*Palaemon macrodactylus*) en Geknikte aasgarnaal (*Praunus flexuosus*), maar veruit de meest bijzondere vond ik de Steeloog-aasgarnaal (*Mesopodopsis slabberi*) (Foto 3 – Fig. 1). Deze aasgarnaal kan je herkennen aan het korte telson (= de middelste lob van de staartwaaier) en uiteraard de opvallende steelogen. Het garnaaltje werd overigens voor het eerst beschreven in 1861 door de Belgische zoöloog Pierre-Joseph van Beneden (1809-1894). Hij is ook bekend als de man die inzag dat de fossiele vondsten uit Bernissart niets anders waren dan de beenderen van de dinosauriër *Iguanodon*.

Foto 3 : Steeloog-aasgarnaal *Mesopodopsis slabberi*
(Foto: Tom Ameye)

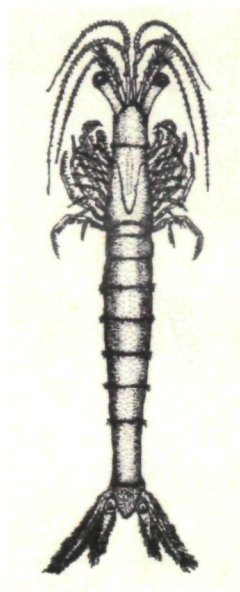

Fig. 1: Steeloog-aasgarnaal *Mesopodopsis slabberi*
(Naar: Tattersall, W.M. & O.S. Tattersall, 1951)

Zakpijpen

Het valt op dat over de jaren heen het aantal omdraaibare, losdrijvende stookkussens sterk verminderd is, maar we vonden er toch één heel grote, die we aandachtig bestudeerden. Op zo'n boei leven heel wat organismen die er zich vasthechten en bescherming zoeken: sponzen, zakpijpen, mosdiertjes, tweekleppigen, ...

De haven van Zeebrugge is één van de beste plekken aan de Belgische kust voor het waarnemen van zakpijpen of Tunicata, de dieren die genoemd zijn naar de doedelzak. Je zou niet dadelijk denken dat deze eerder vormeloze dieren verwant zijn aan de zoogdieren, de vissen, de reptielen en de vogels, maar toch is het zo! Ze bezitten immers in het larvaal stadium een chorda: een flexibel, staafvormig orgaan dat stevigheid aan het individu biedt. Bij de zoogdieren is het deze chorda die zich tot de ruggenkolom ontwikkelt.

Foto: 4: De eigenaar van de boot rechts in beeld had niet het minste idee dat het onder het stootkussen voor zijn boot krioelde van het leven! (Foto: Tom Ameye)

Niet minder dan zeven zakpijpen konden we terugvinden: Glanzende bolzakpijp (*Aplidium glabrum*), Vuilwitte zakpijp (= Ruwe zakpijp, *Ascidiella aspersa*), Slingerzakpijp (*Botrylloides violaceus*), Gesterde geleikorst (= Paarse geleikorst, *Botryllus schlosseri*), Doorschijnende zakpijp (*Ciona intestinalis*), Ronde zakpijp (*Molgula manhattensis*) en Knotszakpijp (= Japanse zakpijp, *Styela clava*). Enkel de Grijsz zakpijp (*Diplosoma listerianum*) ontbrak op het appel.

Van zes soorten volgt hieronder een foto en een enkele kenmerken.

Ronde zakpijp

→Bolvormig met ronde sifo's

Vuilwitte zakpijp
Ruwe zakpijp

→Ruw,
kraakbeenachtig oppervlak

Doorschijnende zakpijp

→Doorschijnend, gelatineus
→Gele randen rond de siphos

Knotszakpijp

→Rimpelig en leerachtig oppervlak
→Donkerbruine banden rond de siphos

Slingerzakpijp

→Kolonievormend

Gesterde geleikorst
Paarse geleikorst

→Zoïden in stervorm

Mosdiertjes

Met Hans op stap kon het niet anders dan dat we ook wat mosdiertjes vonden: Harige vliescelpoliep (*Electra pilosa*), Geel vogelkopmosdiertje (*Bugula simplex*) en Onverwacht mosdiertje (*Tricellaria inopinata*). Deze laatste twee zijn overigens exoten. Het Onverwacht mosdiertje komt vermoedelijk uit het oosten van de Stille Oceaan (westkust van Noord-Amerika) en koloniseert in een ijltiempo de jachthavens van Europa. Het kreeg het epitheton *inopinata* (= onverwacht) omdat het in 1985 plots opdook in Venetië.

Het genus *Bugula* wordt in het Nederlands Vogelkopmosdiertje genoemd, omdat er in de kolonie ook individuen zijn, de avicularia, die voor de verdediging van de kolonie zorgen en die, met enige fantasie weliswaar, de vorm hebben van een vogelkop.

Sponzen

Ten slotte vermelden we nog de sponzen: Gewone broodspoons (*Halichondria panicea*), Paarse buisjespons (*Haliclona xena*), Witte buisjesspons (*Leucosolenia variabilis*) en Vijgspons (*Suberites ficus*).

Lijst van de soorten waargenomen in de jachthaven van Zeebrugge tijdens de excursie van de Strandwerkgroep België op 6 juni 2015

Fylum	Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam	Exoot
1 Algae - Zeewieren	[Bruinwier]	<i>Desmarestia viridis</i>	
2 Annelida - Gelede wormen	Zeeduizendpoot sp.	<i>Nereis sp. (pelagica of succinea)</i>	
3 Annelida - Gelede wormen	Slikkokerworm	<i>Polydora ciliata</i>	
4 Annelida - Gelede wormen	Pauwkokerworm	<i>Sabella pavonina</i>	
5 Bryozoa - Mosdiertjes	Geel vogelkopmosdiertje	<i>Bugula simplex</i>	Exoot
6 Bryozoa - Mosdiertjes	Harige viescelpoliep	<i>Electra pilosa</i>	Inheems
7 Bryozoa - Mosdiertjes	Onverwacht mosdiertje	<i>Tricellaria inopinata</i>	Exoot
8 Chordata - Chordadiëren / Pisces - Vissen	Paling	<i>Anguilla anguilla</i>	Inheems
9 Chordata - Chordadiëren / Pisces - Vissen	Diklipharder	<i>Chelon labrosus</i>	Inheems
Chordata - Chordadiëren / Pisces - Vissen	Sprot	<i>Sprattus sprattus</i>	Inheems
10 Chordata - Chordadiëren / Pisces - Vissen	Haring	<i>Clupea harengus</i>	Inheems
11 Chordata - Chordadiëren / Pisces - Vissen	Botervisje	<i>Pholis gunnellus</i>	Inheems
12 Chordata - Chordadiëren / Tunicata - Zakpijpen	Glanzende bolzakpijp	<i>Aplidium glabrum</i>	Exoot
13 Chordata - Chordadiëren / Tunicata - Zakpijpen	Vuilwitte zakpijp	<i>Asciodiella aspersa</i>	
14 Chordata - Chordadiëren / Tunicata - Zakpijpen	Ruwe zakpijp	<i>Asciodiella aspersa</i>	
15 Chordata - Chordadiëren / Tunicata - Zakpijpen	Slingerzakpijp	<i>Botrylloides violaceus</i>	Exoot
16 Chordata - Chordadiëren / Tunicata - Zakpijpen	Paarse geleikorst	<i>Botryllus schlosseri</i>	
17 Chordata - Chordadiëren / Tunicata - Zakpijpen	Gesterd geleikorst	<i>Botryllus schlosseri</i>	
18 Chordata - Chordadiëren / Tunicata - Zakpijpen	Doorschijnende zakpijp	<i>Ciona intestinalis</i>	
19 Chordata - Chordadiëren / Tunicata - Zakpijpen	Ronde zakpijp	<i>Molgula manhattensis</i>	Exoot
20 Chordata - Chordadiëren / Tunicata - Zakpijpen	Knotszakpijp	<i>Styela clava</i>	Exoot
21 Chordata - Chordadiëren / Tunicata - Zakpijpen	Japanse zakpijp	<i>Styela clava</i>	Exoot
19 Cnidaria - Neteldieren	Oorkwal	<i>Aurelia aurita</i>	Inheems
20 Cnidaria - Neteldieren	Zeeanjelier	<i>Metridium senile</i>	Inheems
21 Cnidaria - Neteldieren / Hydrozoa - Hydroïdpoliepen	Bache's knotsklokje Kruiskopkwalletje	<i>Nemopsis bachei</i>	Exoot
22 Crustacea - Kreeftachtigen	Machospookkreeft	<i>Caprella mutica</i>	Exoot
23 Crustacea - Kreeftachtigen	Penseelkrab	<i>Hemigrapsus takanoi</i>	Exoot
24 Crustacea - Kreeftachtigen	Kwalvo	<i>Hyperia galba</i>	
25 Crustacea - Kreeftachtigen	Steeloog-aasgamaal	<i>Mesopodopsis slabberi</i>	
26 Crustacea - Kreeftachtigen	Roodspruitsteurgamaal	<i>Palaemon adspersus</i>	
27 Crustacea - Kreeftachtigen	Gewone steurgamaal	<i>Palaemon elegans</i>	
28 Crustacea - Kreeftachtigen	Rugstreepsteurgamaal	<i>Palaemon macrodactylus</i>	Exoot
29 Crustacea - Kreeftachtigen	Geknikte aasgamaal	<i>Praunus flexuosus</i>	
30 Ctenophora - Ribkwallen	Meloenkwalletje	<i>Beroe gracilis</i>	
31 Ctenophora - Ribkwallen	Zeedruif	<i>Pleurobrachia pileus</i>	Inheems
32 Mollusca - Weekdieren	Japanse oester	<i>Crassostrea gigas</i>	Exoot
33 Mollusca - Weekdieren	Mossel	<i>Mytilus edulis</i>	Inheems
34 Mollusca - Weekdieren	Gewone schaalhoren	<i>Patella vulgata</i>	Inheems
35 Porifera - Sponzen	Sliertige broodspoons	<i>Halichondria bowerbanki</i>	
36 Porifera - Sponzen	Gewone broodspoons	<i>Halichondria panicea</i>	Inheems
37 Porifera - Sponzen	Paarse buisjesspons	<i>Haliclona xena</i>	Exoot
38 Porifera - Sponzen	Witte buisjesspons	<i>Leucosolenia variabilis</i>	
39 Porifera - Sponzen	Vijgspons	<i>Suberites ficus</i>	
40 Protozoa - Eencelligen	Zeevonk	<i>Noctiluca scintillans</i>	

Besluit

Dankzij Hans, Manu en de enthousiaste groep natuurvrienden mochten we op 7 juni weer eens genieten van al het moois dat leeft en krioelt in het water van de jachthaven van Zeebrugge. Hopelijk zal u er ook zijn op de afspraak in 2016!

Literatuur

- DE BLAUWE, H. (2000A). Japans bessenwier *Sargassum muticum* gevestigd te Zeebrugge. De Strandvlo 20(1): 33-35.
- DE BLAUWE, H. (2000B). *Undaria pinnatifida* te Zeebrugge, het verloop van een groeiseizoen. De Strandvlo 20(4): 153-156.
- DE BLAUWE, H. (2000C). *Plagiostomum vittatum*, Leuckart, een algemeen platwormpje te Zeebrugge en Oostende. De Strandvlo 20(3): 157.
- DE BLAUWE, H. (2002). Determinatie en verspreiding van *Tricellaria inopinata* D'Hondt & Occhipinti Ambrogi (Bryozoa, Cheilostomatida), een recente immigrant uit het noorden van de Stille Oceaan. Het Zeepaard 62(3): 73-88.
- DE BLAUWE, H. (2003). Ribkwallen (Ctenophora), schijfkwallen en medusevormende hydroïden (Cnidaria : Scyphozoa, Hydrozoa) te Zeebrugge, resultaten van 5 jaar waarnemingen (1999-2003). De Strandvlo 23(3): 80-125.
- DE BLAUWE, H. (2006). De rugstreepsteurgarnaal *Palaemon macrodactylus* in België. De Strandvlo 26(1): 22-23.
- DE BLAUWE, H. & DUMOULIN, E. (2009). De zeefauna en -flora uit de jachthaven van Zeebrugge, in het bijzonder de fouling-organismen van drijvende pontons. De Strandvlo, 29(2): 41-63.
- DUMOULIN, E. (2007). De Leidy's ribkwal (*Mnemiopsis leidy* A. Agassiz, 1865) al massaal in het havengebied Zeebrugge-Brugge, of: exoten als de spiegel van al te menselijk handelen. De Strandvlo 27(2): 44-60.
- DUMOULIN, E. & DE BLAUWE, H. (1999). Het bruinwier *Undaria pinnatifida* (Harvey) Suringar, (Phaeophyta : Laminariales) aangetroffen in de jachthaven van Zeebrugge; met gegevens over het voorkomen in Europa en de wijze van verspreiding. De Strandvlo 19(4): 182-188.
- TATTERSALL, W.M. & O.S. TATTERSALL, 1951. The British Mysidacea. The Ray Society, London.

**Spaanse Lindebaan 175
1850 Grimbergen
tom.ameye@skynet.be**

Tweede vondst van een Kleine achtarm *Eledone cirrhosa* (Lamack, 1798) voor de Belgische Kust

Francis Kerckhof

Op 7 augustus kreeg ik het bericht dat er op het strand van De Panne een Octopus aangespoeld was. Ik was wat sceptisch, het gebeurt wel meer dat er berichten over gestrande octopussen de wereld ingestuurd worden en dan blijkt het toch om een gewone inktvis of Zeekat *Sepia officinalis* te gaan. Het was inderdaad een Octopus. Octopussen hebben acht tentakels, de overige inktvissen zoals de Zeekat bezitten naast deze acht tentakels ook nog twee lange intrekbare vangarmen. Maar dit geval was anders. Dat bleek meteen toen ik een foto van het dier te zien kreeg. En dan zijn er 2 kandidaten ofwel de Gewone achtarm *Octopus vulgaris* of de Kleine achtarm *Eledone cirrhosa*. Op basis van de foto's waarbij op de vangarmen een enkele rij zuignappen te zien was, identificeerde ik het dier als een Kleine achtarm (foto 1 en 2). De Gewone octopus draagt een dubbele rij zuignappen op zijn vangarmen.

Het dier leefde nog toen het midden op het strand aangetroffen werd, en de plaatselijke strandredders hebben het eerst terug in zee gezet, maar uiteindelijk spoelde het dier toch weer aan. Op mijn vraag staken ze het overleden dier tijdelijk in de diepvries om het te bewaren en enkele dagen later haalde ik het op, om het verder de conserveren. Octopussen zijn zeldzaam voor onze kust en een stranding sowieso interessant. Dankzij het alerte optreden van de strandredders kon het onfortuinlijke dier bewaard worden. Het werd opgenomen in de collecties van het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen te Brussel.

Daarmee is deze vondst, na 81 jaar, de tweede voor de Belgische kust. Adam (1934) beschreef de bij zijn weten eerste melding. Dat was een exemplaar dat door professor Gilson op 20 september 1934 te Oostende aangetroffen was. "Ce céphalopode se trouve clans une mare, sur l'estran à l'Est d'Ostende". Het dier leefde nog enkele dagen in een aquarium. Ook dit exemplaar is opgenomen in de collecties van het KBIN.

Zowel de Gewone octopus als de Kleine achtarm zijn dwaalgasten in de zuidelijke Noordzee en waarnemingen zijn zeldzaam (de Heij en Goud 2013). Waarnemingen van de Kleine achtarm zijn iets algemener dan die van de Gewone octopus die tegenwoordig zelfs uit de zuidelijke Noordzee verdwenen lijkt te zijn. De meeste waarnemingen van de Kleine achtarm betreffen opgeviste dieren, strandingen zijn veel zeldzamer. De Kleine achtarm is een dier van dieper water dat in holletjes op de zeebodem leeft. De enkele keren dat ze in zuidelijk Noordzee aangetroffen worden gaat het vermoedelijk om dieren die op zoek zijn naar voedsel zoals kleine kreeftachtigen en wormen (de Heij en Goud 2013).

Met dank aan Filip Jongbloet en Vincent Gerardyn, strandredders te De Panne die zo attent waren om me deze bijzonder vondst te melden

Summary

This article reports the second find of a curled octopus *Eledone cirrhosa* on the Belgian coast. The animal was found alive on the beach of De Panne on August the 7th, 2015, but died soon after. The first find dates back from September 20th, 1934 when a live specimen was found at Oostende.

Foto 1: Kleine achtarm *Eledone cirrhosa*
(Foto: Filip Jongbloet)

Literatuur

- ADAM, W. (1934). Notes sur les Céphalopodes: 5. *Ozaena cirrhosa* (Lamarck, 1798) sur la côte belge. Bulletin du Musée royal d'Histoire Naturelle de Belgique./Mededeelingen van het Koninklijk. Natuurhistories Museum van België. 10(43): 1-3
- DE HEIJ, A.; GOUD, J. (2013). Inktvissen - Cephalopoda, in: De Bruyne, R. et al. (Ed.) (2013). Schelpdieren van het Nederlandse Noordzeegebied: ecologische atlas van de mariene weekdieren (Mollusca). pp. 327-340

**Muscarstraat 14
8400 Oostende**

Strandvondsten op het strand van De Panne na de zomerstorm van 25 juli 2015

René Billiau

Na de zware storm van zaterdag 25 juli 2015 deed ik op maandag 27 juli 2015 een strandwandeling van 14.30 tot 17.00 uur vanaf het Leopold I-monument in De Panne tot ter hoogte van het Vissersdorp. Het was laagwater om 16.58 uur. De hoogwaterlijn was helemaal ondergestoven door de sterke westenwind van 5 à 6 beaufort. Dan maar naar de laagste vloedlijn getrokken. De aanwezigheid van een groot aantal meeuwen wees erop dat de tafel rijkelijk gedekt was. Hier volgt een opsomming van mijn waarnemingen.

Slibanemoon *Sagartia troglodytes*: 1000den; enkele Gewone en Kleine heremietkreeften *Pagurus bernhardus* en *Diogenes pugilator*, verschillende zagers *Nephtys* sp., tientallen Gewone slangsterren *Ophiura ophiura*, een otterschelp *Lutraria lutraria* met vleesresten, enkele schelpkokerwormen *Lanice conchilega* met kokers dubbel zo breed als diegene die we anders gewoon zijn.

Foto 1: Erwttenkrab *Pinnotheres pisum* (foto : René Billiau)

Er lagen ook veel Strandkrabben *Carcinus maenas* en Gewone zwemkrabben *Liocarcinus holsatus*, drie Breedpootkrabben *Portunus latipes*, één rugschild van de Noordzeekrab *Cancer pagurus*, verscheidene Gewone zeeappels *Psammechinus miliaris*, 3 Zeeklitten *Echinocardium cordatum*, een levende Grote strandschelp *Macra stultorum*, bewoont door een vrouwtje Erwttenkrab *Pinnotheres pisum* (foto 1). Ik vond ook twee levende kokkels *Cerastoderma edule*. In de ene zat een vrouwtje Erwttenkrab en in de andere een vrouwtje en een mannetje Erwttenkrab.

De lijst gaat verder met 16 levende Amerikaanse boormossels *Petricola pholadiformis* en 50 levende Witte boormossels *Barnea candida* (foto 2). Ik heb niet gericht gezocht naar beide boormossels. Ik veronderstel dat er een veelvoud aan boormossels lagen. Het is de eerste keer dat ik levende Witte boormossels vind. In één van de Witte boormossels vond ik een wijfje Harig porseleinkrabbetje *Porcellana platycheles*.

Foto 2: Witte boormossels *Barnea candida* (foto : René Billiau)

Ik vond verder een 70-tal Messcheden *Solen marginatus*, zelfs met vleesresten, een Fluwelen zeemuis *Aphrodite aculeata* en een Filipijnse tapijtschelp *Venerupis philippinarum*.

Hier komt nu de lijst met de gewone soorten: Amerikaanse zwaardschede *Ensis directus*, Nonnetje *Macoma balthica*, Zaagje *Donax vittatus*, Gevlochten fuikhoorn *Nassarius reticulatus*, Wulk *Buccinum undatum*, Wenteltrapje *Epitonium clathrus*, Priktohhoren *Calliostoma zizyphinum*, Gewone schaalhoren *Patella vulgata*, Gewone tapijtschelp *Venerupis corrugata*, Witte dunschaal *Abra alba*, Tere- en Rechtsgestreepte platschelp *Tellina tenuis* en *T. fabula*, een Zeester *Asterias rubens*, veel Goudkammertjes *Pectinaria koreni*, ...

We kunnen spreken van een rijk gedekte tafel met toch een aantal bijzondere soorten.

Summary

A westerly strong breeze on 25 July 2015 was the cause of a species rich wreck of the local in- and epifauna of the sandy sediments along the western part of the Belgian shore, with this report on beach combing results at De Panne. (GR)

**Brouwersstraat 53
8660 De Panne**

Inhoud jaargang 35

Jaargang 35 nr. 1

Inhoud, bestuursmededelingen, Laagwatertabel, excursiekalender SWG 2015, Excursieprogramma Slak-In-Du 2015, Excursieprogramma Nederlandse SWG,	1
Jan Haelters	Een school Grienden <i>Globicephala melas</i> in de zuidelijke Noordzee 5
Johan Devos	Verslag van een eerste strandwandeling na de cursus strandvondsten 12
Hans De Blauwe	Verslag van een tweede strandwandeling na de cursus strandvondsten 20
Franky Bauwens & Dominique Verbeke	De Scheve buitschelp <i>Altenaeum dawsoni</i> als bijvondst Slak-In-Du uit het Dievegat, Knokke 22
Aäron Fabrice	Levende Purperslakken (<i>Nucella lapillus</i>) met eikapsels gevonden te Nieuwpoort op 9 januari 2015 27
Koen Verschoore	Zaden en vruchten op het Belgische strand 29

Jaargang 35 nr. 2

Inhoud, bestuursmededelingen, Laagwatertabel, excursiekalender SWG 2015, Excursieprogramma Slak-In-Du 2015, Excursieprogramma Nederlandse SWG,	33
Jan Haelters en Francis Kerckhof	Opduiken van Atlantische 'megafauna' in onze wateren in de late zomer, het najaar en de winter van 2013 - 2015 37
Nathal Severijns	Verslag van de meerdaagse SWG-excursie van 27 maart tot 3 april 2010 naar Camaret sur Mer (Presqu'île de Crozon, Bretagne) 46
Franky Bauwens & Dominique Verbeke	Een monstrositeit van Opgezwollen brakwater-horentje <i>Hydrobia (Ecrobia) ventrosa</i> (Mollusca, Gastropoda) 70

Jaargang 35 nr. 3

Inhoud, bestuursmededelingen, Laagwatertabel, excursiekalender SWG 2015, Excursieprogramma Slak-In-Du 2015, jaarvergadering SWG 2016	73
Ingrid Jonckheere	Groenlandse walvissen en andere zeezoogdieren gezien tijdens de North Atlantic Odyssey 2015 77
Francis Kerckhof en Hans De Blauwe	Bijzondere vondsten – verslag nummer 7 91
Hans De Blauwe	Krabbensterfte in het Boudewijnkanaal in augustus 2015 tijdens de brand in een bedrijf voor houtrecyclage 101
Hans De Blauwe en Francis Kerckhof	Bryozoa op stenen van het Westhindergebied (Vlaamse Banken, Noordzee) 105

Jaargang 35 nr. 4

Inhoud, Bestuursmededelingen, Jaarvergadering SWG 2016, Meerdaagse SWG 2016, Gedragscode leden op excursies, Excursiekalender SWG 2016, Excursieprogramma Slak-In-Du 2016, Excursiekalender Nederlandse SWG 2016	109
--	-----

Ingrid Jonckheere	Levende Stralende paardenmossel <i>Gibbomodiola adriatica</i> (Lamarck, 1819) aangespoeld op 23 november 2015 op het strand Halve maan te Oostende, een nieuwe soort voor België	118
Guido Rappé	Naar aanleiding van de eerste Stralende paardenmossel	123
Yves Müller	Quelques observations de <i>Flabelligera affinis</i> M. Sars, 1829 (Annelida : Polychaeta) dans un bassin du port de Dunkerque	124
Tom Ameye	Uitstap van de Strandwerkgroep naar de pontons van de jachthaven van Zeebrugge (7 juni 2015)	132
Francis Kerckhof	Tweede vondst van een Kleine achtarm <i>Eledone cirrhosa</i> (Lamack, 1798) voor de Belgische Kust	139
René Billiau	Strandvondsten op het strand van De Panne na de zomerstorm van 25 juli 2015	141
Inhoud jaargang 35, Laagwatertabel		143

Laagwatertabel Oostende -, januari, februari, maart 2016 (weekends)

januari

Vr 01/01	12:23
Za 02/01	00:38-13:17
Zo 03/01	01:36-14:12
Za 09/01	07:33-19:14
Zo 10/01	07:40-19:53
Za 16/01	12:13
Zo 17/01	00:34-13:10
Za 23/01	07:06-19:24
Zo 24/01	07:46-20:03
Za 30/01	11:38-23:42
Zo 31/01	12:20

februari

Za 06/02	05:56-18:10
Zo 07/02	06:42-18:54
Za 13/02	11:01-23:19
Zo 14/02	11:49
Za 20/02	06:08-18:31
Zo 21/02	06:53-19:11
Za 27/02	10:24-22:28
Zo 28/02	10:54-22:59

maart

05/03	04:17-16:42
06/03	05:22-17:41
12/03	09:54-22:12
13/03	10:39-22:57
19/03	04:47-17:23
20/03	05:49-18:14
26/03	09:21-21:28
27/03	10:50-22:57

LW te :

Boulogne	43 min. vroeger
Calais	19 min. vroeger
Duinkerke	9 min. vroeger
Nieuwpoort	2 min. vroeger
Zeebrugge	8 min. later
Vlissingen	30 min. later

KITE OPTICS

SWAROVSKI
OPTIK

Leica

ZEISS

Bynnex

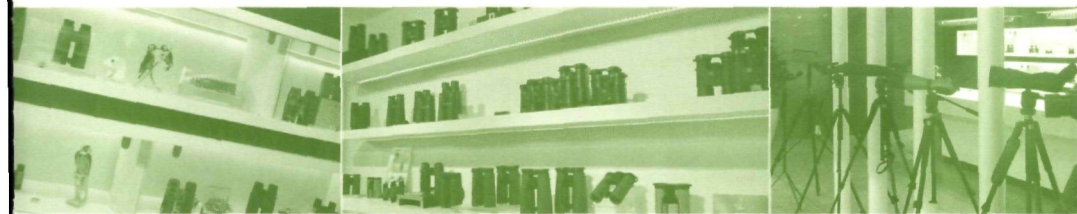
LYNX HD

8x30
10x30

UITZONDERLIJKE
LEDENKORTING!

KITE OPTICS
www.kiteoptics.com

SIGHTS OF NATURE

**Natuurpunt Optiekshop
Sights Of Nature**

Pieter De Conincklaan 108
8200 Brugge
T 050 31 50 01
F 050 31 68 47
www.sightsofnature.be

In Brugge vindt u de enige speciaalzaak van de Benelux voor verrekijkers, telescopen en microscopen. Sights Of Nature is reeds 30 jaar een begrip in binnen- en buitenland. U ontdekt er het volledige gamma van topmerken zoals Swarovski Optik, Kite Optics, ... In de winkel staat men garant voor deskundig advies en de beste service. In het eigen atelier kan u terecht voor alle herstellingen van hedendaagse maar ook uw oude optische instrumenten.

Sights Of Nature is officieel partner van Natuurpunt en ook gekend als de Natuurpunt-Optiekshop. Leden genieten er niet enkel korting... via elke aankoop schenken zij ook een grote bijdrage aan de werking van Natuurpunt!

